

V „dunajskem kmet. časniku“ piše gospod Vesener iz Manhardsberga od te reči to le:

Resnične so te znamenja, toda niso nova najdba, ampak že morebiti več stoletij znana reč na Českem. Od neke dekle na Českem sem to slišal, zdaj pa se nikoli ne zmotim. K natanjčnejšemu spoznanju jajc, iz katerih se imajo petelinčki ali jarčice valiti, še to dostavljam, da so petelinčkine jajca sploh na špički dalje in okrog nje imajo nekake zareze, ali tako rekoč, tamne žilice, ktere se z dobrimi očmi lahko vidijo. Jarčine jajca so pa bolj tumpaste in nimajo omenjenih nitik.

K prijazni besedi o spominkih.

Gospod A. L. iz Cérknice piše v listu 32 letošnjih „Novic“, da bi truplo Knobleherjevo onda počivalo, kjer je zdaj, in kar bi se potrosilo za njegovo prepeljavo, naj se oberne bolj v prid nesrečnim zamurcom.

Bral sem v ljubljanskem nemškem in drugih avstrijskih časnikih, da je sploh vošilo, Knobleherjevo truplo naj se prenese na vsako vižo v njegovo domovino, da bo počivalo v materni zemlji, da ne bo se v prihodnjih časih tega verlega, prezgodaj umerlega apostelna svete vere, pokopališče po svetu iskalo, in da ne bo treba pisateljem zgodovine za njegov grob se pravdati.

Knobleher je v diki zveličanstva umerl! Že zavoljo tega se ne smé na njegov grob pozabiti; dežela in narod tirjata od nas, da truplo njegovo nazaj pride, in da se bo k večnemu miru v farno cerkev, v kateri je on zakrament sv. kersta prejel, s svečanostjo položilo.

Mnogo prilik imamo, kako da se trupla verlih mož zgube, katerim noben spominek na grobu postavljen ni bil, in kako se modri gospodje v akademijah in drugih učenih zborih pogovarjajo za prostor tacih mož.

Ni dolgo časa, kar smo brali veliko pravdo v vseh časnikih za pokopališče ranjcega Mozarta, in danes sem bral v dunajskih listih, da neko povereništvo v Rimu s težkim trudom grob slovanskih apostelnov sv. Cirila in Metoda išče, in da ima nekoliko upanje, pokopališče to vendar najti?

V prihodnjih časih imamo ravno tega za Knobleherjev grob se bati, kteremu ne bode noben spominek na raki samostanske cerkve v Napoli postavljen; zavoljo tega mislim, toliko dnarjev se bo lahko nabralo, da bo vošilo mnogih dopolnjeno, in da bo slavno društvo, ktero si je nalogo postavilo, Knobleherju spominek postaviti in truplo njegovo iz Napola v njegovo domovino pripeljati, da bo v svoji farni cerkvi k večnemu miru položeno, in za znamenje, da je on tam pokopan, izrezan marmoren kamen postavljen, — na vsako vižo ta lepi nalog do konca izpeljalo! —

Kam da se ima pa njegov véliki spominek staviti, mi je vse eno, in sem tudi z mislijo cerkniškega gospoda zastopljen. Potem pa, kadar bo vse gotovo, bi se obrest nesrečnim zamurcom ali pa v prid rimskim misjonarjem v Afriki obrniti znala.

To ni samo moja misel, ampak želja mnogo družih domorodcov in dobrotnikov kartunske misije.

L. M. Krajnc.

Jezikoslovne reči.

Dve tri Jugoslavenom v prevdar!

Marsikaj ste že ljube „Novice“ prinesle iz kraja staremu svetu pod imenom Liburnija znanega; marsikaj ste tudi iz zgodovine in jezikoznanstva kranjsko-štajerskega naroda, ne malo tudi od narodovnosti horvaškega ljudstva kajkavskega tako v prozi kakor v pesmah učenemu svetu razglasile; podajte še tote verstice iz liburniškega kraja izurjenim jugoslovanskim zgodovinarjem v prevdark.

Od tistega časa, kar je jugoslovanski svet spoznal, da brez narodnega jezika ni kod ni kam, dosti se je delalo, vse jugoslovanske jezike v edin občen in vsacemu Jugoslovanu razumljiv jezik zložiti, kateri bi imel v knjigah obveljati. Ker pa jugoslovanski svet obsega štiri narode, namreč: 1) kranjsko-štajerskega, 2) horvaškega, 3) serbskega in 4) bolgarskega, in ker vsaki totih narodov terja, da se njegov jezik ne kazí, temuč lepša in čedalje bolj povzdiguje, moglo je tisto prizadevanje brez uspeha ostati. Vnelo se je ostro pričkanje: kje da je meja vsacega totih narodov tako v zgodovinskem kakor tudi v jezičnem obziru, in potem: ktero ime kteremu totih narodov kakor njegovo pravo po narodni zgodovini in narodnem jeziku pripada. Po najnovejših preiskavah učenih slovenskih, ali kar je vse eno, slovanskih mož vemo že gotovo, da bila je Panonija mati vseh slovenskih narodov, iz ktere so se na vse kraje razšli. Vemo tudi, da zdanje Kranjske, Koroške (pa ne vse) in Goriške popred samo pod imenom „Karnija“ znane, niso stari prištevali k Panonii; al zato naj nihče ne misli, da ni bilo slovenskih naselišč v Karnii, ker gotovo je, da ob časih našega Izveličarja je v enem rimskem kerdelu (kohorti) iz Karnov sestavljeni, dosti slovenskih vojšakov bilo. Pa tudi to ni zgodovinarjem skrito, da so se Slovenci od Donave okoli 550. leta v Karnijo preselili¹⁾, in da so ukorenjeno že ime Karni, čeravno so v teh novih zemljah svoj jezik jako razširili, vendar mogli pod svoje vzeti. Kdor se je s slovensko, zlasti pa jugoslovansko zgodovino soznanil, temu tudi to ni skrito, da Štirci v ožjem pomenu nespadaajo pod kranjski narod, ampak da so med kranjskim in staro-horvaškim, in da od nekda stanejo v totih zemljah, ktere so se v starih časih prek severni Panonii in Dunaju do Vele Horvaške razprostirale. S štirskimi Slovenci je toraj ravno taka kakor s horvaškimi Čakavci. Dokazano je že kritiško zgodovinsko, da so Horvati, pridši v današnje kraje, v dve deželi svojo zemljo razdelili: na savsko namreč (tudi severno), primorsko (tudi južno), horvaško²⁾, in da je una do Sotle in nar manj do Drave segala, ta pa je zauzémala ostalo Horvaško (Istrijo, Dalmacijo, Bosno do Vrbasa in zdajno Slavonijo). Torej severni Horvati so ravno tako pravi koreniti Horvati kakor na priliko tisti, kateri so v Dalmaciji ne le po narodu, temuč tudi po jeziku.³⁾

Ni mi potrebno razlagati, kaj da pomeni beseda „narod“, — da je skoro vsak narod sestavljen iz ljudstev, kateri vsi skupej vzeti činijo en narod, in da vsak narod ima svoj narodni jezik, kateri dobiva ime od naroda, in da več manj vsak narod ima narečij, ktere vse skup vzete činijo en naroden jezik, kateri pa še ni ali konči ne more biti književni jezik.

Ker imena za jugoslovanske narode večkrat tudi učeni možje zeló napčno rabijo, pa tudi take nekterim narodom pridevajo, ktere jim ne grejo ne po zgodovini ne po posebnosti, sem se namenil, v kratkem, kolikor prostor naših „Novic“ pripušča, imena jugoslovanskih narodov pretresti in na drobno razložiti. „Error enim — pravi nek kanariensk škof — cui non resistitur, approbatur.“

¹⁾ Prokop. „De bel. Goth.“ I. 3. v Carolovi avstrijski Germanii str. 70. ²⁾ Hilferding v „Geschichte der Serben und Bulgaren“ — in Rački v „Vieku i djelov. sv. Cirila i Methuda.“ ³⁾ V tem nas nič ne motijo po zgodovinskih dokazih nepoterjene misli nekterih naših zaslužnih in učenih mož, katerim smo za njihovo neutrudljivo nabiranje narodskih reči, posebno pa horvaško kajkovskih, veliko hvalo dolžni. Mnogo manj pa nam se je ozirati na Vukove „Srbe sve i svuda“ in na članek na ravno tisto berdo stkani: „Kritische Bemerkungen über die Sprachen Dalmatiens“ von Ab. S. Gliubich v dostavku k „Oesterr. Wiener Zeitung für Literatur und Kunst“ Nr. 30—32. 1857. Umni kritiki ne zadostujejo samo kake misli in želje. Pameten bode tudi odvergel tiste senje po otročje sém ter tje v Zimrelenu za leto 1858 od str. 43—75 razlagane; saj vsak vé, da Kranjci niso Serbi, in Slavonci niso Kranjci ne po narodu ne po jeziku.

Dostikrat se sliši, piše in bere: Ilirija, Ilirci in ilirski jezik, — Slovenija, Slovenci, slovenski jezik, pa ne vé se, kaj da le-ti izrazi pomenijo in kteremu se narodi prav za prav smejo pridevati.

Res je, da še ni do dobrega dognano, ktere zemlje so pod „Illyrikum“ spadale, kateri in kaki narodi so v njem prebivali; vendar če prevdarimo, kar stari pisatelji, vzlasti pa horvaški klasiki pod „illyrica natio in illyrica lingua“ razumevajo, vidimo, da je le-ta izraz imel štiri pomene. V prvem in najširjem pomenu razumejo se pod njim vsi slovenski narodi in njih jeziki kakor sploh en narod in en jezik. „Pios Divae Magdalenae amores atque suspiria Slavonico sive Illyrico rhytmo juvenili olim aetate cecineram — ut meae linguae hominibus praestantiam approbarem Idiomatis sui, quod ab Adriatico mari ad glaciale Oceanum exindeque per mediterranea ad Persas usque ac Serum seu Sinensium finis porrigitur“ — pravi J. Gjorgjić. V širjem pomenu pa so pod njim razumeli samo Jugoslovenijo, ktero so posebno zvali *Σκλαβενια*, *Σκλαβινια*, *Σκλοβενια*, *Σκλοβινια*,¹⁾ in po tem jezik Jugoslovenov *σκλαβενικα*, *σκλοβενικα*, *σκλοβινικα* nekdanj tudi *σκλοβονικα* lingua. V širocem pomenu pa so bili Illyri, kakor nas tudi Kopitar v svojem „Glagolitu“ uči, ljudstva narodov serbskega in horvaškega, in njih jezik „lingua illyrica.“ V ozkem pa in pravem pomenu „natio in lingua illyrica“ je narod in jezik horvaški, ker se posebno ljudstva naroda horvaškega, kateri edini ima pravico na zavod sv. Jeronima v Rimu, zovejo in po vsi Evropi so znani kakor „natio illyrica.“²⁾

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XLVIII.

Ker nam ni kazalo v Hebron iti, se vernemo 16. aprila zjutraj v Jeruzalem nazaj. Pot iz Betlehema v Jeruzalem je najboljša v celi deželi, dasiravno ni vozna pot. Le v dveh ali treh krajih je nekoliko klanca, in z majhnimi stroški bi se dala tū lepa vozna pot napraviti. Sej je bila tod še o Kristusovih časih, in menda še dolgo pozneje, krasna, pet sežnjev široka cesta, ki je iz Jeruzalema čez Betlehem v Hebron peljala, in ki so jo, kjer so sedaj gole kamnite tla, na obeh stranéh lepi verti in prijetni gaji obdajali.

Tudi na ti poti je viditi mnogo zanimivega. Že četrte ure pod Betlehemom stoji na levi strani poleg poti imeniten spominek, o katerem že Mojzes (Gen. cap. XXXV. v. 19 et 20) piše: „Rahel tedaj umerje, in pokopljejo jo poleg poti, ki pelje v Efrato, ki je Betlehem. In Jakob ji napravi nad grobom spominek, ki je Rahelin spominek do današnjega dné.“ — Ko se namreč Jakob po dolgem pregnanstvu iz Mezopotamije v kanaansko deželo verne in blizo Betlehema pride, napadejo lepo Rahelo tolike porodne težave, da za porodom umerje. Novorojenemu sinu dá ime „Benovi“, to je, sin bolečine moje; Jakob pa hoče, naj se dečko, ki je pravi brat slovečega egiptovskega Jožefa, Benjamin imenuje. — Se vé, da spominek ta, ki stoji že okoli 4000 let, ni več, kakor ga je bil Jakob napravil. V dolgem teku toliko stoletij je bil gotovo večkrat prenarejen, in dan današnji je le majhna turška mošeja z nizko kuplo; in okrog mošeje je turško pokopališče. Spominek se je, kakor pravim, večkrat spremenil. Rahelin spomin pa se je v obljubljeni deželi stanovitno ohranil, in ne le judje in kristjani, ampak tudi Turki ga imajo v veliki časti.

Malo dalje proti Jeruzalemu se vidijo na nekem griču, tudi na levi strani poleg poti, podertine neke cerkve, ki je naznanjala zanimivi kraj, iz kterega je angelj Gospodov preroka Habakuka hipoma v Babilon prenesel, da je s hrano, ki jo je na polje delavcom svojim nesel, Daniela v levnjaku okrepčal.

Dalje na severno-zahodni strani, kake pol ure od Betlehema in dobro četrte ure od poti, stoji neka vas, ki ji Beit-Džála pravijo. Tū si je sozidal sedanji jeruzalemski patriarh Valerga poletno stanovališče, lepo veliko poslopje, v katerem bi lahko vseh dvanajst aposteljev stanovalo, in je s tem revnim frančiškanom veliko dnarja potrosil.

Sred poti med Betlehemom in Jeruzalemom stoji prav lepo na prijetnem griču na desni strani pri poti lep samostan gerških razkoljniških menihov, ki mu sveti Elija pravijo, in iz kterega se deleč okrog vidi. — Pri samostanu je lep studenec, toda voda se mi ni nič kaj dobra zdela. — Blizo samostana pa kažejo na levi strani poleg poti neko plošnjato skalo, o kateri pripovedujejo, da je prerok Elija na nji počival in spaval, ko je pred serdito razkačeno molikovavko, kraljico Jezabelo, v Arabijo bežal, ko je bil Balove pope pomoril.

Malo dalje proti Jeruzalemu je pri poti nek star vodnjak, ki mu vodnjak svetih treh kraljev pravijo. Tū se je prikazala, kakor pripovedujejo, modrim iz jutrove dežele spet zvezda, ki so jo doma vidili, in ki se jim je skrila, ko so se Jeruzalemu bližali. — Še nekoliko dalje kažejo kraj, kjer sta Jožef in Marija počivala, ko sta Jezusa v Jeruzalem nesla, da bi Bogu za-nj dve gerlici darovala. — Tudi podertine Simeonovega pohištva kažejo na ti poti. Pa za vse te zročila nisem veliko maral, ker niso dovolj gotove.

Poslednjič pridemo že blizo Jeruzalema v neko široko ravno dolino, ki jo sveto pismo Rafaim, to je, dolina orjakov ali velikánov imenuje, zakaj v našem jeziku pomeni Rafaim — velikane. Ta lepa ravnina je sedaj čisto gola, in le sém ter tje se vidi kakošna redka, z ječmenom za konje obsejana njiva; pa bi bila lahko vsa dobro obdelana in polna lepega drevja. Zanimiva pa je zastran kervavih Davidovih bojov s Filistejci. „Ko namreč Filistejci slišijo (II. Reg. cap. V. v. 17), da je bil David za kralja čez Izrael pomaziljen, se vzdignejo vsi iskat ga. Ko pa David to zvé, gré v tabor. Filistejci pa pridejo in se razprosté po dolini Rafaim. In David praša Gospoda za svét: Al grém nad Filistejce? in mi jih boš dal v roke? In Gospod odgovori Davidu: Pojdi, zakaj resnično ti bom dal Filistejce v roke. David pride tedaj v Baal-Farasim, jih tū otepe in pravi: Gospod je razkropil sovražnike moje pričo mene, kakor se voda razkropljá. Zato se imenuje kraj ta Baal-Farasim. In popusté tū molike svoje, ki jih David in možje njegovi seboj vzamejo. — Filistejci se pa vernejo in spet pridejo, ter se razprosté po dolini Rafaim. David pa praša spet Gospoda za svét: Al grém nad Filistejce, in mi jih boš dal v roke? In odgovori mu: Ne hodi naravnost nadnje, ampak za herbtom jim pojdi, da pri hruškah do njih prideš. In ko boš slišal šumenje kakor stopajočega po verhih hruševja — takrat začni boj, zakaj takrat pojde Gospod pred teboj, da pokončá šotorišče Filistejcev. David stori tedaj, kakor mu Gospod ukaže, in pobija Filistejce od Gaba, dokler se v Gezer ne pride.“ — O Davidovih — in berž ko ne tudi še o Kristusovih časih, in dalje saj do pogube jeruzalemskega mesta pod Titom, je bil tedaj ta lepi dol, ki je sedaj le prazna puščoba, še z mnogoverstnim, sadunosnim in drugim drevjem obraščen.

Ko iz te skorej celo uro dolge ravnine v dolino med hriba Sion in Gihon pridemo, prihajajo tudi tovarši od mertvega morja in od svetega Saba nazaj. Veselo se pozdravljamo že od deleč, in se vernemo vsi vkup v jeruzalemsko mesto, kamor proti enajsti uri pridemo.

¹⁾ Rački „Viek i djelovanje sv. Cirila i Methuda“ stran 14.
²⁾ Prisp. „Crkva i hospital sv. Jeronima u Rimu“ od J. K. S. v zagr. kat. listu 1857 št. 27 in ravno to v „Arkivu (IV.) za jugoslovansko zgodovino.“

Pohvala domačega zidarskega mojstra.

Dobra peč in dobro ognjišče ste pri hiši velika dobrota.

Ktere lastnosti pa mora dobra peč in dobro napravljeno ognjišče imeti? — Poglavitna lastnost je: z malo dervi veliko toploto napraviti, in tako, da se po kuhinji ne kadí.

Lončar ti utegne peč dobro napraviti; pa kaj pomaga, če ti jo zidar slabo postavi, da moraš veliko derv va-njo navaliti, preden ti hišo sogreje.

Še večja umetnost pa je staviti tiste ognjiša nove sorte, ki so tako napravljene, da ogenj ne gorí na ognjišu, ampak v ognjišu in se „šparovci“ (Sparherd) imenujejo. Nočemo ravno preiskavati: ali se s temi ognjiši res prihrani veliko derv, — to pa je gotovo, da po takih ognjiših, če so dobro napravljene, se razširja toplota na več strani: se kuhajo jedí na ognjišu, kotel z vodo se greje, čeravno ni obešen nad ognjišem, in pečenka se peče brez razeljna; zraven pa je tudi pozimi kuhinja in tudi kakšna bližnja izba topla kakor da bi bila zakurjena, in kuhinja ni pri vsem tem nič zakajena, ampak čedna kakor hiša.

Vse te dobre lastnosti pa ima tako zidano ognjišče le tedaj, kadar je umno postavljeno. Rekli smo: zidano ognjišče, ker „šparovci“ se napravljajo ali zidani ali pa je zgolj železni brez zidanja.

O tej stavbi zidanih ognjiš moremo — po spričbah mnogih gospodarjev in tudi po skušnji v svojem lastnem stanovanji — pohvaliti mojstra Matevža Grošel-na, ki se je te umetnosti pred mnogimi leti od zvedenega mojstra naučil in je poslednje leta že sam v Ljubljani in tudi drugod veliko takih ognjiš in peči tako dobro postavil, da ga med domačimi krajinskimi zidarji moremo prvéga imenovati in ga vsem priporočiti, ki si imajo ognjišče nove sorte, pa tudi navadne hišne peči v izbah ali za peko kruha itd. postaviti dati. Grošel stanuje v Ljubljani na starem tergu v hiši Nr. 15. Vred.

Vedeževanje.

Vedeževanje je vera, da veš ti ali da vé kak drug človek iz domišljenih znamenj take prihodnje reči prerokovati, ktere so le Bogu znane. Če na priliko ti veruješ, da ti more ciganka z ogledovanjem rok, ali kak drug človek s pokladanjem kvart itd. srečo ali nesrečo v tvojem stanu prerokovati, ali kdo da ti je kaj ukradel ali kaj družega, si vedeževanja kriv. Da je vedeževanje greh zoper prvo Božjo zapoved, sta ti gotovo že tvoj učenik ali duhovnik povedala.

Koliko pa da je še te neumne vere med ljudmi in kako da je škodljiva, naj ti kaže naslednja prigodba. V m. P. na Dolenskem je bil, še ni dolgo, neki hlapec ob času večerje okraden. Vzeta mu je bila skrinja z oblačilom; zna biti, da je tudi kak krajcar bil vmes. Tat jo odnese kako četertinko uro deleč, jo razbije in pobere iz nje, kar je v nji bilo, pa pobegne. Okradenec si prizadeva zvediti tatú, pa zastonj. Kmalu mu ljudje svetovajo, naj pošlje posla do Ostriženca (Ostriženec, ako se ne motim, je nek zvít vedež v češenski podfari nad Krašnjo; prav za prav bi se mu moglo reči Strižec, ker je marsikterega bedaka že ostrigel), zakaj on vé vsacemu povedati tatú in mu ga tudi pokazati v vodi!! Okradenec se dá kmalo prekvantati, najme neko žensko, ki je vedla za tega imenitnega preroka in ji plača za pot en goldinar. Poslanka zvesto opravi sporočilo, natanko razodene prigodbo, in razsvitljeni mož ji obljubi vse povedati, česar želi, in ji tudi tata pokazati. Prinese kozarec vode, ji velí gledati v vodo ter jo vpraša: ali vidi tata. Od konca sicer pravi, da ga ne vidi; ker ji pa mož zmiraj velí, naj le dobro gleda, se poslednjič udá in pravi, da ga že vidi in pozná. Prerok ji obljubi, da bo tatu zapovedal, naj ukradeno blago prvi, drugi ali saj tretji večer nazaj prinese, ter pristavi,

naj dobro pazijo, da ga zasačijo. Za vednost modrijana mora poslanka plačati 15 grošev. Potem hití domú, okradencu vse pové, kar je zvedila. On sam tri večere zvesto pazi, in najme tudi druge, da pazijo, od kod in kdaj da bo prišel tat in prinesel ukradeno blago. Pa vse zastonj! Tatú še zdaj ni, dasiravno je preteklo več tednov, in ga na zapoved Ostrižencovo tudi ne bo. Tako je okradeni revež zavoljo vere v vedeževanje še mogel plačati kaka dva goldinarja, ter čuvajem, ki so pazili na tatú, je mogel tudi piti dati.

Serčno želim, da bi ta prigodba ljudi saj nekoliko zmoodrila. Da bi se ne dali za nos voditi od takih sleparjev, in da bi tudi tisti, ki imajo oblast, take sleparije ustavljati in kaznovati, si kolikor je moč prizadevali jih odpraviti, in s tem marsiktero škodo odverniti. Janez Jazirk.

Jezikoslovne reči.

Dve tri Jugoslovenom v prevdar!

(Dalje.)

Ime to „Illyrius“ (illyricus itd.) so stari na slovenske narode, kadar so prišli v „Illyrikum“, ravno tako po-tegnili kakor na Slovence v Karnijo prišle, ime „Karni.“ Al stari horvaški pisatelji, dobro vedoč, da toto ime za slovenske narode ni pravo, ampak le da se ne bi zaterlo Slovencom „Illyrik“ poselim prišito, in zato, da je nekako le synonymum s pravimi imeni „Slavus, Slavanus, Slavenus, Slavinus, Slavianus, Slovenus, Slovinius“ itd. z vsemi odtod izpeljanimi pridavniki, ki so samo občne in ne zadosti ograjene imena, predstavljali so ga z izrazom „Harvacki“, ¹⁾ ali pa sploh „slovinski, slovenski, slavinski.“ ²⁾ Novejši horvaški pisatelji, rabeč izraz „slovinski“, razumejo pod njim jezik naroda serbskega in horvaškega:

Neboje se Slovinkinje vile

Uz šestoper da će poginuti;

Pače znadi, da gdi njega nije,

Tu ni pjesan slovinska nezrije —

poje slavni J. Mazuranić.

In kdo ni prebiral milih Vrazovih pesem, v katerih so le-ti izrazi navadni? Sem še gré njegov „Slovinski Cvičnik“, kateri že toliko časa joče v temni samoti zagrebaške ječe. Kaj nek mislijo Zagrebčani z Vrazovo zapuščino? — Semkaj še bi mogel prišteti g. Kurelaca, kateri, čeravno si sam, gledé kajkovskih Horvatov, protigovarja v „greškah Hrv. pisac“, ker jih enkrat imenuje Horvate pa drugikrat vendar ne, pravi, da je Dalmacija od „česti Slovenija“, torej Dalmatinci so Slovenci, ali kar je vse eno, Slovinci in govore slovenski. Izrazi torej „Slovinac, Slovenac, Slovjenac“ in odtodi zpeljani pridavniki pridevajo se posebno in per excellentiam narodu in jeziku horvaškemu. ³⁾ Primorski Horvat kakor ikavec pravi slovinski, severni pa kakor ekavec velí slovenski, in književni se piše po jekavsko slovjsenski. Nadalje „illyricus“ per excellentiam, kakor smo vidili, ni nič družega kakor „croaticus“, in „illyricus“ je tudi synonymum

¹⁾ Med tiste, kateri se totim izrazom služijo, gré tudi blazega spomina frančiškan Franc Glavinić (Istrijan), kateri ni samo za provincijo horvaško-kranjsko, temuč tudi za književnost horvaško dosti storil. Bil je za res bistra glava in vreden, da bi ga zdanji učeni frančiškani njegove provincije verlo posnemali! ²⁾ Gundulić v pesmi na slavo Ferdinanda II., kneza toskanskega. Palmotić, Gjorgjić s svojim „saltjerom slovinskim.“ In komu ni znan „razgovor ugodni naroda slovinskoga“? — Belostenec: Illyrus=Slovenec, in na koncu svojega besednjaka pravi o „kinču jezika slovenskoga.“ Tomaž Miklošić v „izboru dugovanj vsakoverstnih“ (Zagreb 1836). In vendar nobeden tih Slovincov ni bil Kranjec in ni pisal kranjski. ³⁾ Gl. J. K. S. op. cit. Jambrešić pravi „orthographia illyrica sive croatica.“ Ardelio Della Bella vestito all' Illyrica. „Illyrico vestitu indutus, obučen po horvaško, po slovinsko“ in Stulli „illyrice = slovinski, harvatski, horvatski, hrovatski“ — vsi trije v svojih besednjakih.

s „slavonicus“ — „illyricis loco slavonicis vestibus indutus“ „opravljen po horvatski, slovenski“ — pravi Belostenec, ker vemo, da so stari večkrat Slavonijo istovetvali s Horvaško.¹⁾ Kar nam tudi A. Mažuranić poterjuje v horvaškem slovstvu (v „Novicah“ 1855), kjer pravi, da je sedanja gradjanska Horvatska nezadosti po postavah branjeno ime Slovensko (kar je s Slavonsko vse eno) zamenila s pravim Horvaškim. Torej „illyricus“ in „slavonicus“ (slavonicus, slavonicus, slovenicus, slovonicus i. t. d.) nista nič družega, kakor synonyma pravega imena „croaticus“ in „slovenski, slovinski, slovjenski“ per excellentiam niso nič družega ko synonyma pravega imena „horvaški.“ Le-ti izrazi „Illyrus, illyricus, slovenicus, slovonicus“ itd. so nekako samo v latinščini dopuščeni, v slovenskih jezikih se jim pa morajo pravi pomeni podtikati. In ker so izrazi „slovenski, slovinski, slovjenski“ tako občni, kakor to dobro razlaga gospod Poženčan v „Novicah“ 1854, da se vsacemu slovenskemu narodu z ne manjšo pravico kakor kranjsko-štirskemu morejo pridavati, nas celó nič ne motijo nekteri, ki pišejo „horvaško-slovenski“ ali pa „horvaški Sloveni“, ker se ravno tako dobro reče „rusko-slovenski“, „česko-slovenski“, kar se tudi piše.

Odkod pa to pride, da nekteri pisatelji kranjsko-štirski narod sploh Slovence in njih jezik slovenski imenujejo, ne vem še zdaj gotovo; al če pomislim tisto zgodbo, ko se je kranjsko-štirski narod hotel šteti tudi pod „natio illyrica“, ktera edina ima v Rimu do zavoda sv. Jeronima pravico, in če se spomnim še na tisto, da je Napoleon spravivši pod se kranjsko zemljo, horvaško južno itd. vse te dežele z enim občnim imenom „Königreich Illyrien“ nazval, kateri izraz so horvaški pisatelji s „Slovinac, Slovenac, slovinska, slovenska država“ predstavljali, je pač jasnejše od belega dneva, da so Kranjci-Štirci od Horvatov per excellentiam „Slovincov, Slovincov“ zvanih le-to ime na se prenesli. Razun tega nikoli ne čuješ Kranjca, Korošca in Goričana reči, da po „slovenski“, ampak vselej le da po kranjski govori. Če pa ktereга Štirca slišiš reči, da po slovensko guči, naj te to nič ne moti, ker vemo, da so Štirci potomki prvobitnih stanovnikov Slovincov, in da strogo vzevši ne spadajo pod Kranjce. To tudi njihovo narečje spričuje, ktero se dosti, ne le v tistem Kranjcu celó neznanem ý (ü)* in v naglasku v konjugiranji glagolov, ampak tudi v pomenu in rabi pojedinih besed od kranjskega loči.

Štírec bi na priliko djal: „jas s'n bya zdačkaj pr njen, pa s'n jemi poveda (reka), da de moga iti ytri itd. pa še ba ga rad itd.“; Kranjec gotovo ne bi tako djal, še manj pa Korošec in Goričan. Štírec dela tempora praeterita in optativ vselej le na *a*, Kranjec pa na *o*, včasih tudi na *au*, *ou*, v čem se ločita obadva od Horvatov vsacega narečja. Štírec skoro povsodi tisti *m*, ki je na koncu besede, izgovarja kakor *n*, počem je jako blizo čakavcom. V tem pa se Kranjec in Štírec zlagata, da nekatere glasnike požirata, na priliko: s'm, s'n itd.²⁾

Domače reči.

Vprašanja društva za jugoslavensko povestnico in starine na vse prijatle domačih starin jugoslavenske povestnice.

(Konec.)

21. Ali je kaj tacihi tiskanih knjig ali rokopisov, v kterih so popisane gori omenjene stvari?

¹⁾ Gl. v Jambrešičevem besednjaku pod „Illyricum“; in v Carolovi Germanii avstrijski (Dunaj 1701), kjer na 33 strani pravi: „Styriam ab oriente ambiunt Hungaria et Slavonia.“ ²⁾ V horvaščini najdemo tudi v nekterih sestavljenih besedah take sledove, na pr.: s'očiti, s'leviti, s'rediti, s'žiti, na'römati, na'rnjivati itd. Pis.

³⁾ Tudi Krajnci tam pa tam na Dolenskem in na Notrajskem imajo ü.

Vred.

22. Ktere ljudske šege so pri vas pri porodih, kerstih, ženitbah, kumovanjih (botrinjah), pri smerti in pogrebih? Ktere dalje pri koledovanji, ob novem letu, o velikonoči, o binkošti in sv. rešnjem telesu? Kaj dela ljudstvo na vernih duš dan, na sveti večer in na božični dan? Ktere pesmi se pevajo o tacihi prilikah?

23. Ali se dobé tiskani zemljovidi (karte) vaše okolice ali podobe posamihi delov? Kje bi se mogle dobiti?

24. Kaj pripoveduje pri vas ljudstvo o Vilah, vešah, copernicah, copernikih? Kaj o Rojenicah, o Kurentu, o Škratelnju, Mori in družih tacihi bitjih? Kaj o Svetinjah, o živem ognji itd.?

25. Ali je kako posebno mesto, o kterem se pripoveduje, da se tam shajajo Vile ali pa copernice, ali da tam stanujejo? Ali se nahajajo gore, šume (gojzdi), špilje (jame) in rudarske jame, kjer se po narodnem pripovedovanji nahajajo hudi duhovi in mitologičke bitja?

26. Kaj pripoveduje ljudstvo o svojih basnih ali pesmah, o mitologičkih pticah in zviradihi: o sôvi, kukavici, golobu, slavcu, beli kači, kuščarjih, o zmaji (lintvernu) itd.? Kaj o zori, soncu, mescu, zvezdah, o mlaji? Kaj o vetrovih in oblakih, o toči in gromu?

27. Kako imenuje pri vas ljudstvo posamne zvezde, kaj mu je rimska cesta ali nebeški pas? Kaj pripoveduje o repatih zvezdah, o utrinjanji zvezd?

28. Ktere verste narodnih pesem poje pri vas ljudstvo? Kaj se pripoveduje ali poje o starih junakih in vitezihi? Kaj o bojih in razbojih? — Kakošna je nošnja pri vas, kakošno narečje se govori, ali štokavsko, kajkavsko ali čakavsko?

29. Kteri znameniti človek, bodi si pisatelj, umetnik, duhovnik, vojak ali kaj družega, se je rodil v vašem kraji? Ali bi se mogel dobiti njegov življenjepis?

30. Ali se pečá kdo v vašem kraji z zberanjem ali popisovanjem starin? Ali bi se moglo od njega kaj kupiti ali v dar dobiti za narodni muzeum zagrebski?

Vsaki prijatelj starin in povestnice, posebno pa člani društva za povestnico jugoslavensko se prosijo uljudno, da vsaj na eno, ako je pa mogoče, tudi na več gori stavljenih vprašanj pismeno v kterem kolj jeziku odgovoré in svoj odgovor pošljejo podpisanemu. *) Ivan Kukuljević, načelnik društva za jugoslavensko povestnico v Zagrebu.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovihi deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XLIX.

V saboto, 18. aprila, se začnejo tovarši že zgodaj na daljno pot v Nazaret odpravljati; pa pri takem odpravljanji je toliko opraviti, da so še le po enajsti uri iz Jeruzalema odrinili. Se vé, da ostali se nismo vés čas do odhoda od njih ločili in pred poldnem nikamor šli.

Po poldne pa grémo že ob eni v cerkev Božjega groba, gledat čudež svetega ognja gerških in drugih razkoljnikov, ker je bila ravno gerška vélika sabota. V cerkvi je bilo že sila véliki ljudi, in čedalje več jih je prihajalo, in okrog Božjega groba pod véliki kuplo jih je bilo poslednjič toliko, da se je vse terlo. Nas in nekoliko francozkih romarjev, še več pa katoličanov iz raznih jutrovihi dežel, peljejo frančiškani v lepo shodišče ali na mostovž nad samostanom, da smo od zgorej doli gledali. Spodej v cerkvi je bil že toliki šum in krik in toliko rogoviljenje, da ne morem verjeti, da bi se bili nekdanji molikovavci v svojih tempeljnih kedaj tako nespodobno obnašali kakor tú nevedni in zanemarjeni gerški kristjani pri grobu Zveličarja

*) Tudi iz naših krajev se bo dalo na te vprašanja marsikaj odgovoriti, in da bojo marljivi slovenski pisatelji tudi radi to storili, ni dvombe.

*

popoldne grojzdiče jesti, pa samo, kakor je, ji je prekislo, zato ga potresam s cukrom.

Jezikoslovne reči.

Dve tri Jugoslavenom v prevdar!

(Konec.)

Kar zadeva nadalje horvaščino severnih Horvatov, se ji tem manj more horvaška obleka in horvaški duh vzeti, ker že, hvala Bogu! toliko narodnih stvari imamo v njej ne le v pesmih temoč tudi v prozi natisnjenih, da vsak nepristran sodnik, ki dobro pozna ne le duh kajkovskega temoč tudi čakavskega in štokavskega narečja iz samega naroda poserkan, se lahko prepriča, da se ne dá pod jezik nobenega družega naroda razun pod horvaški narodni jezik stegniti. Narodni jezik, rečem, ker je književni tako kranjsko-štirski kakor horvaški na drugi sohi. Le primeri horvaške narodne pesmi ljudstva kajkovskega v Kukuljević-evi zbirki in sèm ter tje v „Neven-u“ (III. tečaj) z narodnimi Kranjco-Štircev v Vrazovi ali pa, če te je volja, v Dajnkovi manj autentični zbirki, pa boš mi kmalo poterdil moje besede.

To gledé pesem.

V prozi pa nisem še nikjer bral narodne proze kranjsko-širskega naroda kakor strogo narodne, ker tisto „stara prenačena“, ali pa „narodna popravljena“ ne more nikoli nikomur nikjer biti autentičen dokaz, in zategadel bi se še manj moglo z njo kaj proti horvaščini kajkovskega narečja temeljito dokazati.

Končnica *l* v participijih, in predlog *v*, *va*, *ru* in v nekterih slučajih *e* namesto *a* so same nebitne reči, ki ne menjajo notrajnosti in duha jezikovega, ter nas spominjajo na severo-slovenščino in na to, da so čakavci in kajkavski Horvati starini dolgo zvesti ostali. Preobračanje *l* v *o* in *u* pa je najberžeje mlajše in novejše od tistega. Sloboden jezikoznanec še bi dokazal, da je kaj = ča = šta. Ker vemo, da se *k* v *č* sprebrača, in da se *j* kakor digama jako rado besedam spred in zad pristavlja, kakoršnih primer v horvaških klasikih, vzlasti pa v Palmotiću in Gjorgjiću dovolj najdeš, v narodnih pesmih pa še več, naj bode tedaj en izgled za vse ostale:

„Naj ti Andjo oči Nalbatinove

Neka znadeš da ih ljubiti nećeš.“ Vuk v II. str. 469.

Kaj nadalje ni nič družega kakor ča'e, (čaj') šta'e (štaj), in zato tudi slišiš štokavca: štaj (šta'e) to bilo? v hitrem govoru; pa tako tudi kajkovski Horvat dostikrat reče: ka'e (= kaj' v hitrem govoru) to bilo?

Da se je pri severnih Horvatih, vzlasti pa na mejah, horvaščina tako odvergla, vzrok tega se mora iskati v vsakojacih ljudstvih, ktere se tukaj, posebno pa okoli Varaždina, stikajo, počem se ve, da horvaščina dosti gubi. Treba je tudi vediti, da v Varaždinu, vzlasti na gornjih krajih „Ledine“ zvanih, skoro polovica prebivavcov je iz Štirije. Je li po tem mogoče, da bi se horvaščina v svoji originalni čistosti in lepsti izderžala tam, kjer Nemec, Madjar in druge ljudstva v njo tak zatekajo? Al zatega voljo še pametnemu ni v glavo pihnilo, ondote Horvate po sili za Nehorvate imeti ali pa med kake prijelaznike šteti. Posebno pa nasebine nikoli moči nimajo, ime narodovo po sebi premeniti.

Jedro vsega tega pretresovanja je to, da narod, kateri ima pravico do zavoda sv. Jeronima v Rimu, se zove samo v latinščini „natio illyrica“ in potem njegov jezik „lingua illyrica“, al v slovenskih jezikih se mora tota izraz predstavljati na: „slovinski (slovenski, slovjenski), al pa kar še bolje, na „horvaški.“ In da se tota narod horvaški po jeziku deli na troje na: Štokavce, na Kajkavce in na Čakavce, to je, da jezik horvaški obstaja iz treh narečij: štokavskega namreč, kajkavskega in čakavskega. In da kranjsko-štirskemu narodu ime Slovenec (slovenski)

kakor posebno in vlastno nikakor ne pripada, in zategadel naj bi se pravo, vlastno in narodno obinilo.

Naj nihče ne misli, da sem s tem namenil ime „Illyricum“ iz jugoslovenske zgodovine spodriniti, ali pa ogenj kakega prepira unetiti in takega kaj. Bog obvari! Le lepo prosim, in želeti je, da bi to bolj izurjeni možje pretresli, prevdarili in po tem na znanje dali. Dobro bi tudi bilo, da bi Liburnijo, Japidijo, Panonijo in Illyrik pretresli, in njih meje in narode razodeli.

Na Tersatu.

Ksaveri Avguštin Kostović.

Jezikoslovne drobtinice.

Kaj je pravo pisanje: Svetovid ali Svetovit?

Nekteri česki in ruski pisatelji, tudi naš učeni rojak, prof. Terdina, so začeli pisati Svetovid namesto Svetovit, kar pa je krivo. V vseh izvirnikih se bere: Svantevit, Svatovit, Sventevit; nikjer nisem našel Svetovid, Svantevid itd.

V životopisu sv. Benona nahajamo celo razlago besede vit, kjer stoji: „Est autem Swanthē in slavica lingua idem quod sanctum, wit vero lumen interpretatur.“ V sanskritu po Wilsonu pomenjuje vito tudi svetlo „light, lustre“, in v staroperziščini izrazuje vitha pomen „bog.“ Že učeni A. W. Schlegel je dokazal, da besede govoriti in svetiti so iz jednega debla, tako tudi še v slovenščini nahajamo vitati „affari, salutare“, vitija „orator.“

Imamo tedaj točne dokaze, da vit pomenjuje govoriti in svetiti. Iz pomena svetlo pa so pomeni: Bog, primeri: sansk. bhaga, ime juternega solca, slov.: bog, latinski: deus, sansk. deva iz korenike div, glänzen itd., tedaj je utegnilo vit nekdaž tudi pomeniti v jeziku starih Slovanov bog; zato se nahajete imeni: Svetovit in Svetboh*) pri starih letopiscih.

Svetovit toraj pomeni svetlega ali pa svetlega boga, Jarovit — jarega boga, Samovit — samega — mirnega boga, Ludevīt — ludnega boga, Karevit — karajočega boga, Radovit — radostnega — Dalevit — daljnega — Hostivit — gostiboga itd.

Vit toraj se ima razločevati od vid, tudi od adjektivnega suffiksa vit, na pr. gromovit, silovit itd.

Davorin Terstenjak.

Šolske reči.

Kratek pregled nekterih gimnazijskih letopisov.

Med vsemi letošnjimi letopisi c. k. gimnazijskih šol se odlikuje letopis marburškega gimnazija. Res! lep spominček je stoletnice tega gimnazija, ktera je bila v „Novicah“ že popisana. Obširna knjiga — razun zanimive zgodovine marburškega gimnazija, ktero je popisal gospod prof. Juri Matijašić, — razun navadnih šolskih vesti v letu 1857/8, sostavljenih po gosp. vodju Ad. Lang-u, — in razun epilogov o priložnosti slovesne stoletnice, spisanih v nemškem in slovenskem jeziku po gospodu vodju Lang-u in gosp. prof. Terstenjak-u, obsega čvetero učenih sostavkov, med kterimi sta dva spisana v latinškem jeziku („Platonis in Aristotelis de beatitudine humana doctrina“, spisala gospod prof. Jož. Steger in pa gosp. prof. Vilh. Biehl), eden v nemškem („Die Beziehungen der religiösen Weltanschauung zur Kunst“) spisal gospod prof. dr. A. Svoboda, eden pa v slovenskem („O božanstvih ognja pri starih Slovanih“), spisal gospod prof. Davorin Terstenjak. Ker neslovenske reči ne spadajo v pretres našega lista, bomo, opustivši drobnejši pretres ostalih sostavkov, s kterimi so se mariborski gosp. profesorji kot pisatelji pravega jedra skazali, govorili le o

*) V vedski mitologiji se sveti bog (Vasudeva) veli bog luči.